

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

> Retouradres Postbus 90801 2509 LV Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 1A
2513 AA Den Haag

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
2021-0000065612

Brief Stichting van de Arbeid
pensioen zelfstandigen

Datum 10-5-2021
Betreft Stand van zaken uitwerking pensioenakkoord

Op 4 juli 2020 hebben het kabinet en sociale partners overeenstemming bereikt over de hervorming van het pensioenstelsel in een totaalpakket van maatregelen: het pensioenakkoord.¹ In het zomerreces van 2020 heb ik hier met uw Kamer over gedebatteerd.² Met deze brief wil ik uw Kamer informeren over de stand van zaken van de diverse trajecten. Deze brief bestaat uit twee delen. In het eerste deel beschrijf ik het proces van het wetsvoorstel toekomst pensioenen. In het tweede deel licht ik toe wat de stand van zaken is van de maatregelen die zien op gezond werkend het pensioen halen.

Het pensioenakkoord is een totaalpakket van afspraken en maatregelen. Naast afspraken over hervorming van het tweedepijlerpensioen, zijn er afspraken gemaakt over verbetering van de oudedagsvoorziening in Nederland in den brede. Zo zijn onder meer afspraken gemaakt over het tempo waarmee de AOW-leeftijd omhoog gaat. In 2020 en 2021 bleef de AOW-leeftijd 66 jaar en 4 maanden. Hierna stijgt de AOW-leeftijd met 3 maanden per jaar, tot 67 jaar in 2024. Vanaf 2025 stijgt de AOW-leeftijd niet 1 jaar per jaar dat we langer leven, maar 8 maanden. De AOW-leeftijd blijft dus gekoppeld aan de levensverwachting, maar meer in balans. Beide maatregelen zijn reeds in wetgeving omgezet en door het parlement aanvaard.³

Het wetsvoorstel bedrag ineens, RVU en verlofsparen is ook reeds inwerking getreden.⁴ Met dit wetsvoorstel zijn drie maatregelen uit het pensioenakkoord gerealiseerd. In deel 2 van deze brief licht ik dit nader toe, evenals de op de in januari jl. inwerking getreden Tijdelijke maatwerkregeling duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden (MDIEU). Dit betreft een subsidieregeling waarvoor het kabinet voor de periode van 2021 tot en met 2025 1 miljard euro beschikbaar heeft gesteld om de totstandkoming van sectorale maatwerkplannen te bevorderen, gericht op het gezond doorwerken tot aan het pensioen.

¹ Kamerstukken II 2019/20, 32043, nr. 520

² 14 juli 2020 TK 92 (92-3-1 tot en met 92-3-51)

³ Stb. 2019, 246 (Wet temporisering verhoging AOW-leeftijd) en Stb. 2020, 503 (Wet verandering koppeling AOW-leeftijd)

⁴ Stb. 2021, nrs. 20 en 21 (Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen).

1. Het wetsvoorstel toekomst pensioenen

Sinds het najaar van 2020 worden de afspraken over het tweedepijlerpensioen uit het pensioenakkoord uitgewerkt in het conceptwetsvoorstel toekomst pensioenen. Het conceptwetsvoorstel is omvangrijk en bevat fundamentele wijzigingsvoorstellen voor het pensioenstelsel. De afspraken die zijn uitgewerkt zorgen voor een duurzaam houdbaar pensioenstelsel dat eerder perspectief biedt op een koopkrachtig pensioen (wat ook betekent dat het pensioen directer meebeweegt met de ontwikkeling van de economie), pensioen transparanter en persoonlijker maakt en beter aansluit bij de ontwikkelingen in de maatschappij en op de arbeidsmarkt.

Maar niet alles wordt anders, de sterke punten uit het huidige systeem blijven behouden. Solidariteit en collectiviteit blijven belangrijke uitgangspunten en de huidige verplichtstelling blijft behouden. Het wetsvoorstel bevat ook wijzigingen voor het nabestaandenpensioen, een voorstel voor experimenteerwetgeving voor pensioenopbouw door zelfstandigen en een wijziging waardoor in de uitzendsector eerder pensioen opgebouwd zal worden dan nu.

Datum
10-5-2021

Onze referentie
2021-0000065612

Vlak voor het kerstreces is het conceptwetsvoorstel opengesteld voor internetconsultatie. De consultatie van het conceptwetsvoorstel heeft ruim 800 reacties opgeleverd. Het aantal reacties onderstreept de grote maatschappelijke betrokkenheid bij dit wetsvoorstel en is waardevolle inbreng om het wetsvoorstel en daarmee het pensioenstelsel van de toekomst te verbeteren. Alle inbreng wordt zorgvuldig bekeken en gewogen. Gezien de complexe materie en de benodigde afstemming met betrokken partijen als sociale partners, pensioenuitvoerders en toezichthouders kost dit op een aantal onderdelen meer tijd dan vooraf ingeschat.

Planning wetsvoorstel

Ik verwacht volgende maand de toezicht- en uitvoeringstoetsen aan respectievelijk de toezichthouders en de Belastingdienst uit te vragen, en advies in te winnen bij met name het College voor de Rechten van de Mens en de Raad voor de rechtspraak. Na verwerking van de toetsen en adviezen volgt nog de adviesaanvraag aan de afdeling advisering van de Raad van State. Vanwege deze (reguliere) processtappen bij een wetstraject verwacht ik het wetsvoorstel niet eerder dan begin volgend jaar naar de Tweede Kamer te kunnen zenden.

Uw Kamer heeft aangegeven het wetsvoorstel met alle noodzakelijke zorgvuldigheid te willen behandelen, en daar ben ik het zeer mee eens. Het gaat om grote belangen en complexe materie. Daarvoor is een adequate termijn nodig. Ik acht inwerkingtreding van het nieuwe pensioenstelsel uiterlijk per 1 januari 2023 realistisch. In overleg met beide Kamers tijdens het parlementaire proces en met betrokken partijen zal ik in het wetstraject bezien of de wet waar mogelijk en uitvoerbaar op onderdelen eerder dan 1 januari 2023 in werking kan treden. De voorziene inwerkingtreding uiterlijk per 1 januari 2023 is later dan aanvankelijk met 1 januari 2022 verwacht. Het past echter bij een gedegen proces van een van de meest grote stelselveranderingen van de afgelopen decennia. Tegelijkertijd acht ik het van belang dat zo snel mogelijk aan alle betrokkenen duidelijkheid wordt gegeven over de inhoud van de nieuwe wet, zodat zij aan de slag kunnen met de transitie en implementatie. Partijen geven ook aan hier behoefte aan te hebben.

Voor betrokken partijen –sociale partners, jongeren- en ouderenorganisaties, pensioenfondsen, verzekeraars, uitvoeringorganisaties, toezichthouders- is het van belang om tijdig inzicht te krijgen in de beoogde uiterlijke inwerkingtreding van de wet. Door hierover duidelijkheid te scheppen kunnen decentrale partijen

hun voorbereidende handelingen hierop inrichten c.q. herijken, zodat zij de stelselherziening op een ordentelijke wijze kunnen vormgeven. In overleg met genoemde partijen heb ik gekozen om de voorziene uiterlijke inwerkingtreding weliswaar op te schuiven, maar die vertraging zoveel mogelijk te beperken.

Datum
10-5-2021

Samen met betrokken partijen span ik mij in om in de komende periode tempo te blijven maken in de uitwerking van de wetgeving en om de stelselherziening de komende jaren zo goed mogelijk beslag te laten krijgen. Ook bij een latere inwerkingtreding zullen deze voorbereidende werkzaamheden zoveel als mogelijk de komende maanden doorgang blijven vinden. Zo zal er naar verwachting in de zomer een gezamenlijk informatieplatform voor betrokken decentrale partijen beschikbaar zijn. De Stichting van de Arbeid (hierna de Stichting), de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars hebben de handen ineengeslagen om voor de betrokken decentrale partijen op dit platform informatie op maat te ontsluiten ten behoeve van de transitie naar een ander pensioencontract.

Onze referentie
2021-0000065612

De komende periode is de inzet van alle betrokken partijen erop gericht om de wetwijzigingen uiterlijk per 1 januari 2023 inwerking te laten treden en hierna de implementatie soepel te laten verlopen. Indien uw Kamer voorafgaand aan indiening van het wetsvoorstel behoefte heeft om op technisch niveau geïnformeerd te worden over de afspraken uit het pensioenakkoord, ben ik graag bereid dit te faciliteren.

Vanwege de nauwe onderlinge inhoudelijke samenhang zal de wetgeving van de stelselherziening integraal, gelijktijdig voor parlementaire behandeling worden ingediend. In beginsel geldt de beoogde inwerkingtreding van uiterlijk 1 januari 2023 voor alle onderdelen van de wet. Met betrokken partijen en in samenspraak met beide Kamers zal ik zoals gezegd bezien of eerdere inwerkingtreding van onderdelen van de wet nog gewenst en mogelijk is.

In onderstaande ga ik nader in op enkele onderdelen uit het wetsvoorstel.

Transitieperiode en transitie-ftk

In samenspraak met sociale partners en pensioenuitvoerders heb ik bezien of met de voorziene inwerkingtreding uiterlijk per 1 januari 2023 ook de einddatum van 1 januari 2026 te handhaven is. Het streven van genoemde partijen is en blijft om per 1 januari 2026 of waar mogelijk zelfs eerder de overstap te kunnen maken naar het nieuwe pensioenstelsel, zodat een robuuster, toekomstbestendig stelsel binnen afzienbare tijd bereikt kan worden. Het uitgangspunt blijft evenwel een zorgvuldige transitie voor iedereen, de uitvoering is een belangrijk aandachtspunt. Betrokken partijen geven aan dat niet uitgesloten is dat in sommige situaties een transitieperiode van drie jaar niet volstaat. Om deze reden acht ik het verstandig om een maximale eindtermijn op 1 januari 2027 te stellen om ook voor deze situaties een zorgvuldige transitie te kunnen accommoderen. Het is goed om te benadrukken dat partijen ervoor kunnen kiezen om binnen de transitieperiode op een eerder moment de overstap te maken. Door deze flexibiliteit in de transitieperiode kan recht worden gedaan aan wat nodig is in specifieke situaties.

Afgelopen najaar heb ik u geïnformeerd over de voorgenomen uitwerking van het financiële toetsingskader voor pensioenfondsen in de transitieperiode.⁵ Het

⁵ Kamerstukken II 2020/21, 32043, nrs. 549 en 554

zogenoemde transitie-ftk maakt onderdeel uit van het wetsvoorstel toekomst pensioenen. Het uitgangspunt is dat in het transitie-ftk waar mogelijk met de blik van het nieuwe pensioenstelsel naar de huidige situatie wordt gekeken en gehandeld en dat sprake is van een verantwoorde, uitlegbare en evenwichtige overstap op het nieuwe stelsel. De rechtstreekse koppeling tussen het transitie-ftk en het nieuwe pensioenstelsel brengt met zich mee dat ook de periode voor het transitie-ftk verschuift naar uiterlijk 1 januari 2023 tot uiterlijk 1 januari 2027. Er kan immers tot inwerkingtreding van de nieuwe regels nog niet met de blik van het nieuwe pensioenstelsel naar de huidige situatie gekeken worden. In overleg met betrokken partijen wordt gezien of het mogelijk is of het transitie-kader eerder in werking kan treden dan 1 januari 2023, mits het parlementaire proces dan is afgerond. In dat geval kan er bijvoorbeeld al eerder gebruik worden gemaakt van de voorgenomen verlaagde indexatiegrens. Voor het jaar 2022 zal blijven gelden dat in aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel onnodige kortingen worden voorkomen. Ik ben voornemens om onder dezelfde voorwaarden als de voorgaande twee jaren in 2022 voor pensioenfondsen het aantal meetmomenten waarna aan het minimaal vereiste vermogen moet worden voldaan te verruimen, evenals de hersteltermijnen van het vereist eigen vermogen. Daarbij zal dus ook in 2022 een minimale dekkingsgraad van 90% worden gehanteerd.

Datum
10-5-2021

Onze referentie
2021-0000065612

Nabestaandenpensioen

Een belangrijk onderdeel van het wetsvoorstel toekomst pensioenen is de hervorming van het nabestaandenpensioen. In het pensioenakkoord hebben het kabinet en de SER aangegeven het belangrijk te vinden dat bij de herziening van het pensioenstelsel het nabestaandenpensioen meer wordt gestandaardiseerd, adequater en begrijpelijker wordt en risico's worden verkleind. De huidige situatie, waarbij er verschil kan zijn in zowel de hoogte van de dekking als de financiering van het nabestaandenpensioen, is voor deelnemers onoverzichtelijk en vergroot de kans op het ontbreken van dekking bij baanwisselingen, werkloosheid of echtscheiding. De voorgestelde wetswijzigingen van het nabestaandenpensioen zijn gebaseerd op advies van de Stichting.⁶ Dit advies is overgenomen en uitgewerkt in de conceptwetgeving die opengesteld is geweest voor internetconsultatie.

Er zijn veel reacties binnengekomen op dit onderdeel van het wetsvoorstel. Naast suggesties tot aanpassing van het voorstel zag een deel van de reacties op de nog ontbrekende oplossing voor de transitie van opgebouwd nabestaandenpensioen naar het nieuwe systeem. Aan deze oplossing wordt momenteel nog gewerkt. Ook behoeven de diverse maatregelen voor dekking bij einde dienstverband en de samenloop daartussen en de uniformering van het partnerbegrip nog de nodige aandacht. Pensioenuitvoerders en sociale partners zijn nauw betrokken bij deze verdere uitwerking.

Daarnaast wordt momenteel de wenselijkheid van de mogelijkheid tot meer maatwerk in de hoogte van de nabestaandenuitkering onderzocht, bijvoorbeeld in de vorm van een hogere uitkering tot maximaal een jaarsalaris gedurende een beperkte periode (actuarieel neutraal).

Vanwege de nauwe samenhang met de aanpassingen van het pensioenstelsel voor het ouderdomspensioen en het uitvoeringsvoordeel om beide onderdelen gelijktijdig mee te nemen in de transitie, wil ik beide onderwerpen in één wetsvoorstel behouden.

⁶ <https://www.stvda.nl/nl/publicaties/nabestaandenpensioen>

Experimenten pensioensparen zelfstandigen

Eind 2019 heb ik uw Kamer in de *voortgangsrapportage uitwerking pensioenakkoord* geïnformeerd over mijn voornemen om – naar aanleiding van initiatieven vanuit de pensioensector – experimenteerwetgeving te willen faciliteren voor experimenten waarin zelfstandigen op een eenvoudige manier pensioen kunnen sparen in de tweede pijler.⁷ Ondanks het feit dat de experimenten losstaan van de afspraken in het pensioenakkoord, wil ik dit onderwerp vanwege de nauwe samenhang met de stelselherziening in het wetsvoorstel toekomst pensioen meenemen.

Een aantal partijen heeft in het kader van de internetconsultatie van het wetsvoorstel toekomst pensioenen gereageerd op de voorgestelde experimenteerbepaling. Die reacties illustreren dat verschillend wordt gedacht over de gewenste en de juridisch mogelijke ruimte voor vrijwillige aansluiting door zelfstandigen in de tweede pijler. In verschillende reacties wordt hierbij gewezen op mogelijke consequenties van experimenten met vrijwillige aansluiting van zelfstandigen in de tweede pijler voor de taakafbakening en marktordening. Ik heb hier onlangs ook vragen van het voormalig Kamerlid Smeulders (GroenLinks) over beantwoord.⁸

De verdere uitwerking van de beoogde experimenteerwetgeving dient zorgvuldig te gebeuren, waarbij verschillende belangen dienen te worden afgewogen. Allereerst het belang van de zelfstandige om toegang te hebben tot goede en passende pensioenvoorzieningen. Daarnaast de houdbaarheid van de verplichtstelling door behoud van voldoende solidariteit en collectiviteit in de tweede pijler en het voorkomen van strijdigheid met (Europese) mededingings- en gelijke behandelingswetgeving. Ten derde de uitvoerbaarheid van de experimenten voor pensioenuitvoerders en de Belastingdienst. Deze randvoorwaarden worden breed gedeeld door de betrokken partijen. Ik zet in op een voorstel dat aan deze randvoorwaarden voldoet en tegelijkertijd ruimte biedt voor experimenten door pensioenuitvoerders – inclusief verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen. Ten behoeve van de nadere uitwerking van de experimenten ben ik in gesprek met pensioenuitvoerders, zelfstandigenorganisaties, het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie.

Een tweede traject op het terrein van het stimuleren van pensioenopbouw door zelfstandigen betreft de afspraak uit het pensioenakkoord dat sociale partners gezamenlijk met zelfstandigenorganisaties zouden onderzoeken of en hoe zij mogelijkheden, zoals *auto enrollment*, variabele inleg en/of een verplichtstelling, kunnen realiseren. Ik heb de Stichting in juni 2020 gevraagd hiermee aan de slag te gaan en mij te informeren over de uitkomst. Op 22 december 2020 heb ik de uitkomsten van het onderzoek van de Stichting ontvangen. Het onderzoek is als bijlage bij deze brief gevoegd. Voor de volledigheid merk ik op dat dit tweede traject geen onderdeel uitmaakt van het wetsvoorstel toekomst pensioenen.

Het onderzoek brengt de bestaande mogelijkheden voor zelfstandigen om binnen de tweede en derde pijler pensioen op te bouwen in kaart. Ook gaat de Stichting op hoofdlijnen in op de knelpunten die pensioensparen door zelfstandigen in de weg staan. Zij constateert dat zelfstandigen beperkt gebruik maken van de mogelijkheden (zowel binnen de tweede als derde pijler) en dat zelfstandigen binnen de huidige wettelijke kaders beperkte toegang hebben tot de tweede pijler.

Datum
10-5-2021

Onze referentie
2021-0000065612

⁷ Kamerstukken II 2019/20, 32043, nr. 510

⁸ Kamerstuknummer 2021D12457

De Stichting concludeert dat het vergroten van de toegankelijkheid van de tweede pijler voor zelfstandigen voordelen met zich meebrengt. Tegelijkertijd ziet zij dat het binnen dezelfde kring brengen van werknemers en zelfstandigen niet eenvoudig is en een aantal risico's kent. De Stichting geeft tot slot aan voornemens te zijn een vervolg te geven aan het onderzoek. Zij wil een inventarisatie maken van welke aanvullende mogelijkheden gewenst zijn om zelfstandigen meer toegang te verlenen tot de tweede pijler en vooral hoe die aanvullende mogelijkheden vormgegeven zouden kunnen worden. De Stichting geeft daarbij aan dat draagvlak onder zelfstandigen gewenst is en dat zij dan ook bij deze zoektocht betrokken zullen worden. Hier hecht ik ook aan. Ik heb de Stichting laten weten uit te kijken naar dit vervolg en medewerking vanuit mijn ministerie toegezegd. De Stichting heeft mij laten weten in de eerste helft van 2021 te beginnen met het vervolgonderzoek.

Datum
10-5-2021

Onze referentie
2021-0000065612

Verkorting wachttijd pensioenopbouw uitzendsector

De Stichting heeft in het "Aanvalsplan Witte vlek" sociale partners in de uitzendbranche opgeroepen om de wachttijd voor pensioenopbouw zoveel mogelijk te beperken. Tevens beveelt de Stichting aan om de uitzonderingsbepaling voor het uitzendwezen in de Pensioenwet in lijn te brengen met hetgeen wettelijk is bepaald voor de andere sectoren (maximaal twee maanden). Deze aanbeveling zal sterk bijdragen aan het verkleinen van de omvang van de witte vlek in de uitzendsector.

In de zomer van 2020 heb ik uw Kamer geïnformeerd dat ik deze aanbeveling overneem en de Pensioenwet in die richting zal aanpassen.⁹ Dit betekent dat de (wettelijke mogelijkheid van een) wachttijd in de uitzendsector maximaal 8 gewerkte weken wordt, in plaats van het huidige maximum van 26 gewerkte weken. Met het uitstellen van de beoogde inwerkingtreding van het wetsvoorstel toekomst pensioenen, verschuift deze beoogde wetswijziging ook naar 1 januari 2023. Zoals hiervoor al weergegeven, zal ik in overleg met betrokken partijen bezien of de wet waar mogelijk en uitvoerbaar op onderdelen eerder dan 1 januari 2023 in werking kan treden, mits de parlementaire behandeling dit toelaat. Sociale partners kunnen vooruitlopend op de wetswijziging overigens al in de nieuwe cao afspraken maken over een kortere wachttijd, het wettelijk kader bepaalt alleen de maximale wachttijd. De huidige cao voor uitzendkrachten loopt op 31 mei 2021 af. Momenteel onderhandelen sociale partners over een nieuwe cao waar, naar ik heb vernomen, het verkorten van de wachttijd één van de onderwerpen is die besproken wordt. Partijen streven ernaar om per 1 juni 2021 een nieuw cao te hebben afgesloten. Mede gezien de gesprekken die ik eerder met de sector heb gevoerd, vertrouw ik erop dat sociale partners in de uitzendsector de wachttijd vooruitlopend op inwerkingtreding van het wetsvoorstel al in 2021 besluiten te verkorten met als ingangsdatum 1 januari 2022. Daarmee wordt geborgd dat werknemers in de uitzendsector minder lang hoeven te wachten voor ze beginnen met het opbouwen van pensioen.

Vervolg

Zoals in de inleiding geschetst moet er nog een aantal stappen gezet worden voordat het wetsvoorstel bij uw Kamer wordt ingediend. Parallel aan dit proces wordt er gestart met het opstellen van de bijbehorende lagere regelgeving. Hiermee kan de lagere regelgeving worden opengesteld voor consultatie op het moment dat het wetsvoorstel bij uw Kamer wordt ingediend. Op die manier heeft

⁹ Kamerstukken II 2019/20, 32043, nr. 520

u bij de start van de parlementaire behandeling inzicht in het volledige pakket van concept wet- en regelgeving.

Datum
10-5-2021

2. Pensioenakkoord – gezond werkend naar pensioen

In het pensioenakkoord zijn afspraken gemaakt die ervoor moeten zorgen dat werkenden in Nederland gezond werkend hun pensioen kunnen halen. Twee tijdelijke maatregelen zorgen er voor de korte termijn voor dat mensen die moeite hebben de pensioendatum gezond werkend te halen – bijvoorbeeld vanwege de zwaarte van hun werk – eerder kunnen stoppen met werken. Sinds afgelopen 1 januari is er een drempelvrijstelling gerealiseerd voor regelingen voor vervroegd uitreden (RVU's). Voor RVU's die onder deze drempel blijven, is geen RVU-heffing verschuldigd. Dit biedt werkgevers (tijdelijk) de mogelijkheid om RVU's te financieren. De regeling geldt voor werknemers die in de periode tot en met 2025 drie jaar voor de AOW-leeftijd stoppen met werken. Deze maatregel is reeds in wetgeving omgezet en door het parlement aanvaard.¹⁰ Bij de behandeling van dit onderdeel van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is de motie van de leden Gijs van Dijk Smeulders aangenomen.¹¹ De commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft bij de regeling van werkzaamheden dd. 20 april jl. een brief gevraagd over de stand van de uitvoering van deze motie. Hierbij voldoe ik aan dat verzoek. Naar aanleiding van de genoemde motie zal in het voorjaar van 2021 een snelle inventarisatie uitgevoerd worden naar de cao-afspraken en voor zover mogelijk de eerste signalen van het gebruik. Het onderzoek daartoe is reeds gestart. Ik streef ernaar uw Kamer voor de zomer nader te informeren. Op dit moment zijn er diverse collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) met daarin afspraken over de mogelijkheid tot RVU die op 1 januari 2021 in werking zijn getreden. Bijvoorbeeld de cao's Bouw en Infra, Afbouw, Schoonmaak- en glazenwassersbedrijf en Politie. Op basis van deze regelingen kunnen vanaf 1 januari 2021 regelingen voor vervroegde uittreding tot stand komen. In verschillende andere sectoren – op dit moment zijn er bij SZW meer dan 70 bekend (stand begin mei) – wordt op dit moment nagedacht over de mogelijkheid van afspraken over duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden via onder meer een RVU-vrijgesteld bedrag.

Onze referentie
2021-0000065612

Het kabinet heeft ook voor de periode van 2021 tot en met 2025 1 miljard euro beschikbaar gesteld om de totstandkoming van sectorale maatwerkplannen te bevorderen, gericht op het gezond doorwerken tot aan het pensioen. In overleg met sociale partners is de Tijdelijke maatwerkregeling duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden (MDIEU) tot stand gekomen, die in januari van dit jaar in werking is getreden en een looptijd kent tot eind 2025. Deze regeling voorziet in subsidies voor sectorale samenwerkingsverbanden van werkgevers en werknemers voor activiteiten op het terrein van duurzame inzetbaarheid. Bovendien krijgen sectoren de mogelijkheid om, daar waar er knelpunten zijn, een tegemoetkoming aan te vragen in de kosten van regelingen voor eerder uittreden voor werknemers voor wie het doorwerken tot het pensioen te zwaar is geworden. Ik heb uw Kamer op 1 februari jl. geïnformeerd over de inwerkingtreding van de MDIEU.¹² Een eerste aanvraagtijsdvak, waarin samenwerkingsverbanden subsidie konden aanvragen voor het maken van een analyse van de problematiek in hun sector, is inmiddels afgerond en kon op veel belangstelling rekenen; meer dan zeventig sectoren hebben subsidie aangevraagd. Per 1 juni 2021 kunnen sectoren subsidie

¹⁰ Stb. 2021, nrs. 20 en 21 (Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen)

¹¹ Kamerstukken II 2020/21, 35 555, nr. 13

¹² Kamerstukken II 2020/21, 25 883, nr. 406

aanvragen voor activiteitenplannen rond duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden. SZW beoogt met deze maatwerksubsidie voor duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden zoveel mogelijk sectoren te bereiken. Na dit eerste aanvraagtijdvak zullen er de komende jaren nog zeker drie aanvraagtijdvakken voor activiteitenplannen volgen.

Datum
10-5-2021

Onze referentie
2021-0000065612

Het kabinet investeert ook op structurele basis. Via het Meerjarig investeringsprogramma duurzame inzetbaarheid en leven lang ontwikkelen is structureel 10 miljoen euro beschikbaar voor het beter toepasbaar maken en verspreiden van kennis en het stimuleren van bewustwording op deze thema's.¹³ En het aantal weken dat fiscaal gefaciliteerd verlof gespaard kan worden is per 1 januari jl. verdubbeld van 50 weken naar 100 weken.¹⁴

Op 26 maart jl. heb ik uw Kamer geïnformeerd over de voortgang van de uitwerking van de verplichte verzekering voor zelfstandigen tegen het arbeidsongeschiktheidsrisico.¹⁵ Ik heb hierin aangegeven dat samen met beoogde uitvoerders en sociale partners we vooruitgang bereiken, maar ook dat er uitdagingen blijven. Met inachtneming van het gegeven dat uw Kamer de brief van 26 maart controversieel heeft verklaard, blijven wij ook de komende periode met onverminderd commitment gezamenlijk aan deze uitdagingen werken.

Ik heb uw Kamer heden separaat geïnformeerd over het onderzoek en de kabinetsreactie hierop naar de mogelijkheid van het moment van uittreden onder voorwaarden koppelen aan het aantal dienstjaren, bijvoorbeeld 45.

Op korte termijn verwacht ik u ook nog te kunnen informeren over de stand van zaken van het wettelijke keuzerecht om op pensioeningangsdatum maximaal 10 procent van de waarde van het opgebouwde ouderdomspensioen te kunnen opnemen (bedrag ineens). Ook informeer ik uw Kamer op korte termijn over het onderzoek – volgend uit het pensioenakkoord¹⁶ – naar het toevoegen van meer keuzemogelijkheden in het tweedepijlerpensioen.

Fundamentele stelselherziening verdient zorgvuldigheid

Afrondend concludeer ik dat er met alle betrokken partijen flinke progressie wordt geboekt bij de uitwerking van het totale pensioenakkoord. Het zorgvuldige proces dat ik wil doorlopen met alle genoemde trajecten kost op een aantal onderdelen meer tijd dan vooraf ingeschat. Alle betrokken partijen zijn gecommitteerd aan de afspraken in het pensioenakkoord. Samen blijven we voortgang boeken, stap voor stap.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,

W. Koolmees

¹³ Zie onder meer Kamerstukken II 2020/21, 30 012, nr. 135

¹⁴ Stb. 2021, nrs. 20 en 21 (Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen)

¹⁵ Kamerstukken II 2020/21, 29544, nr. 1044

¹⁶ Sociale partners hebben zich met het pensioenakkoord niet gecommitteerd aan de verkenning van verdergaande keuzemogelijkheden

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
De heer drs. W. Koolmees, minister
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

Den Haag : 22 december 2020
Uw kenmerk : 2020-0000072793
Ons kenmerk : S.A. 20.69624
Betreft : Pensioenopbouw zelfstandigen

Geachte heer Koolmees,

De Stichting van de Arbeid hecht eraan dat alle werkenden een toereikend pensioenvermogen opbouwen voor de oude dag, niet alleen werknemers¹ maar ook zelfstandigen. In uw brief van 2 juni jl. zoekt u de Stichting te onderzoeken of en hoe bestaande mogelijkheden van een verplichtstelling of auto-enrollment (al dan niet met opt-out mogelijkheid) en/of variabele inleg kunnen worden gerealiseerd. In deze brief wordt hier nader op ingegaan. De Stichting van de Arbeid ziet deze brief als een eerste stap. De Stichting neemt zich voor om hier een vervolg aan te geven in lijn met de afspraken in het Pensioenakkoord. Doel is om het voor zelfstandigen aantrekkelijker en eenvoudiger te maken om ook in de tweede pijler op een bij hen passende manier op vrijwillige basis pensioen op te kunnen bouwen.

Dit is in lijn met uw voornemen. U geeft in uw brief immers onder meer aan in 2021 met de Stichting van de Arbeid in gesprek te willen gaan over welke nieuwe mogelijkheden er kunnen zijn in het nieuwe pensioenstelsel voor het vrijwillig aansluiten van zelfstandigen c.q. welke aanvullende analyses en stappen er nodig zijn. Gedurende de transitiefase kunnen gezamenlijk voorstellen worden uitgewerkt waarbij ook gekeken kan worden naar de experimenteerwetgeving.

Aangezien er al veel onderzoek is gedaan naar de bestaande mogelijkheden voor zelfstandigen om binnen de tweede en derde pijler pensioen op te bouwen, heeft de Stichting in dit stadium volstaan met een inventarisatie daarvan². Vervolgens worden in deze brief de belangrijkste conclusies weergegeven en wordt kort ingegaan op de voorgenomen vervolgstappen.

¹ Zie voor werknemers *Aanvalsplan witte vlek, voorstellen om het gemis aan pensioenopbouw onder werknemers tegen te gaan*, Stichting van de Arbeid, juni 2020.

² In dit verband wordt onder meer verwezen naar de eerder opgestelde analyse van uw eigen ministerie en *Pensioen van zelfstandigen, een juridische analyse van de regulering van de toegang van zelfstandigen tot*

Achtergrond

Voor alle werkenden geldt dat - als zij ouder worden - ze niet of nauwelijks meer in staat zullen zijn om inkomen uit arbeid te genereren, ongeacht de vraag of men werknemer of zelfstandige is. Het overgrote deel van de werknemers bouwt een pensioen in de tweede pijler op. Voor zelfstandigen is dat minder vanzelfsprekend. De groep zelfstandigen is omvangrijk en groeiend. Zij vertonen onderling een grote diversiteit en ook zijn de verschillen groot als het gaat om de wijze waarop en de mate waarin een pensioenvermogen door hen wordt opgebouwd. Zo zijn er zelfstandigen die andere mogelijkheden dan een pensioenproduct benutten om in hun pensioen te voorzien³, maar er zijn ook zelfstandigen die relatief weinig pensioen opbouwen.

Zelfstandigen hebben vanuit een eerdere dienstbetrekking vaak nog voor een deel een pensioenopbouw in de tweede pijler. Maar het belang hiervan zal afnemen als er gedurende een groter deel van het arbeidzame leven als zelfstandige gewerkt wordt. In het Pensioenakkoord van juni 2019 - dat tussen u en de bij de Stichting van de Arbeid aangesloten organisaties is afgesloten - zijn mede om deze redenen afspraken gemaakt om te bezien hoe zelfstandigen vrijwillig kunnen aansluiten bij de pensioenregeling in de sector of de onderneming waar zij werken, ook als zij voordien niet als werknemer hebben deelgenomen. Overigens heeft de SER aangegeven dat het voor zelfstandigen die in meerdere sectoren werkzaam zijn ook mogelijk zou moeten zijn om in de tweede pijler een pensioen op te bouwen; niet alleen bij een bedrijfstakpensioenfonds (bpf) of een ondernemingspensioenfonds (opf) maar ook bij een algemeen pensioenfonds (APF), een premiepensioeninstelling (PPI) of een verzekeringsmaatschappij⁴.

(Gebruik van) bestaande mogelijkheden⁵

Zelfstandigen hebben binnen de bestaande wettelijke kaders beperkte toegang tot de tweede pijler en maken hier ook weinig gebruik van.

- Alleen een zelfstandige die voorafgaand als werknemer deelnam aan een pensioenregeling, kan op vrijwillige basis nog maximaal tien jaar premie inleggen in de betreffende pensioenregeling (vrijwillige voortzetting) mits de pensioenuitvoerder deze mogelijkheid biedt. Hier is ook een aantal andere wettelijke (beperkende) voorwaarden aan verbonden. Zo moet de keuze voor vrijwillige voortzetting binnen negen maanden na het einde van de dienstbetrekking plaatsvinden. Zelfstandigen maken in de praktijk weinig gebruik van vrijwillige voortzetting. Naar schatting zijn er slechts 650 zelfstandigen die deze mogelijkheid benutten. Naast de beperkende voorwaarden kunnen overigens ook andere overwegingen een rol spelen om hier geen gebruik van te maken zoals de hoogte van de premie, zeker in de beginperiode waarin de zelfstandige vooral bezig is met de start van een bedrijf.
- Op basis van de *Wet verplichte beroepspensioenregeling* zijn er bepaalde beroepsgroepen die een verplichte regeling kennen. Deze wet richt zich (hoofdzakelijk) op zelfstandig werkende beroepsgenoten waarbij een vereiste is dat meer dan 60% van de beroepsgenoten lid is van de beroepspensioenvereniging die de regeling vaststelt. Ongeveer 1% van het totale aantal deelnemers in de tweede pijler valt onder een verplichte beroepspensioenregeling.
- Zelfstandigen kunnen ook verplicht zijn deel te nemen aan een bedrijfstakpensioenfonds als de werkingssfeer niet alleen op werknemers maar ook op zelfstandigen betrekking heeft. Ongeveer

pensioen, Mark Boumans, juli 2020.

³ Zie bijvoorbeeld de Netspar-publicatie *Zicht op zzp-pensioen*, november 2017.

⁴ Zie het SER-advies *Naar een nieuw pensioenstelsel*, juni 2019.

⁵ Zie voor een uitgebreidere beschrijving de bijlage.

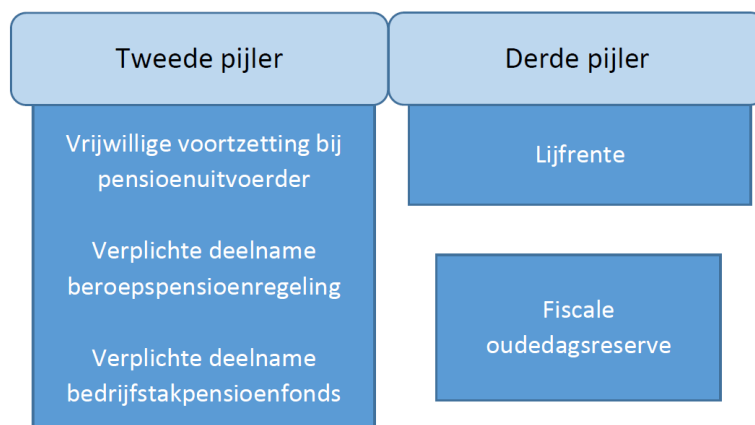
0,2% van het totale aantal deelnemers in de tweede pijler valt onder zo'n verplichte regeling.

In totaal bouwt naar schatting 2% tot 4% van de zelfstandigen een pensioen op in de tweede pijler, waarvan verreweg het grootste deel via een verplichte regeling.

Naast de (beperkte) mogelijkheden in de tweede pijler kan een zelfstandige op individuele basis ook pensioen opbouwen via de derde pijler. De derde pijler kent de volgende mogelijkheden voor zelfstandigen:

- Zelfstandigen die aangemerkt worden als IB-ondernemers kunnen een deel van de fiscale winst reserveren (fiscale oudedagsreserve FOR) om daarmee op een later moment een lijfrente aan te kopen. Hoewel deze mogelijkheid vaak wordt genoemd is het echter alleen een fiscale aftrekpost en betreft het geen daadwerkelijke inleg voor een (geblokkeerd) pensioenvermogen. Bij bedrijfsbeëindiging kan (een deel van) de stakingswinst worden aangewend voor de aankoop van een lijfrente.
- Zelfstandigen kunnen binnen de fiscale ruimte gebruikmaken van lijfrenteproducten. Hierbij is een onderscheid te maken tussen lijfrenteverzekerings, lijfrentes in de vorm van banksparen en lijfrentes die worden ondergebracht bij een beleggingsinstelling. Overigens heeft de *Wet pensioensparen zelfstandigen 2016* het lijfrenteproduct aantrekkelijker gemaakt door het hiermee gemoeide vermogen voortaan buiten de vermogenstoets van de bijstand te laten.
- Tot 1 juli 2017 hadden directeur-grotoaandeelhouders ('dga') de mogelijkheid een pensioen in eigen beheer op te bouwen (via een voorziening op de balans van een onderneming). Dit is echter niet meer mogelijk.

Derdepijlerproducten zijn per definitie vrijwillig. Naar schatting bouwt ongeveer 10% van de zelfstandigen een pensioen op in de derde pijler via een lijfrenteproduct⁶.

⁶ Bron: *Pensioen van zelfstandigen, een juridische analyse van de regulering van de toegang van zelfstandigen tot pensioen*, Mark Boumans, juli 2020.

Conclusies

Op basis van de beschikbare informatie komt de Stichting van de Arbeid tot de volgende conclusies als het gaat om de pensioenopbouw voor en door zelfstandigen binnen de huidige wettelijke mogelijkheden.

1. Zelfstandigen worden fiscaal en arbeidsrechtelijk gekenmerkt als ondernemer en om die reden zelf verantwoordelijk gehouden voor de opbouw van een aanvullend pensioen. De Pensioenwet is in de kern gebaseerd op arbeidsvoorwaardelijke afspraken tussen werkgevers en werknemers en is niet gericht op pensioenopbouw door zelfstandigen binnen de tweede pijler. Het passend maken van de pensioenwetgeving voor vrijwillige aansluiting van zelfstandigen vereist om die reden een aanzienlijke herziening van de pensioenwetgeving.
2. Binnen de huidige wettelijke kaders zijn de mogelijkheden binnen de tweede pijler beperkt. Geconstateerd kan worden dat zowel de aanbodzijde (pensioenuitvoerders en cao-partijen) als de vraagzijde (zelfstandigen) weinig gebruik maken van de mogelijkheden die er wel zijn. Redenen waarom weinig gebruik wordt gemaakt van verplichtingsmogelijkheden kunnen te maken hebben met de complexiteit, problemen bij de afbakening van de werkingssfeer en (meting van) representativiteitsvereisten. Redenen voor zelfstandigen om weinig of geen pensioen op te bouwen kunnen te maken hebben met de kosten, de complexiteit van pensioenproducten en de wens om te kunnen blijven beschikken over (ongeblokkeerd) vermogen om toekomstige risico's te kunnen opvangen. Deze redenen kunnen bijvoorbeeld leiden tot uitstelgedrag.

Binnen de huidige wettelijke mogelijkheden ziet de Stichting van de Arbeid dat het stimuleren van het gebruik van de tweede pijler door zelfstandigen vooral bereikt moet worden met extra, gerichte communicatie-inspanningen door pensioenfondsen en algemene voorlichting via bijvoorbeeld de Kamer van Koophandel. In de toekomst zal het gebruik van de tweede pijler vooral vergroot kunnen worden door het aantrekkelijker te maken voor zelfstandigen maar daarvoor bieden de huidige wet- en regelgeving niet de mogelijkheden.

3. Het vergroten van de toegankelijkheid van de tweede pijler voor zelfstandigen kan meerdere voordelen met zich meebrengen. Zo ontstaan er voor zelfstandigen meer mogelijkheden om uit te kiezen waardoor de afstemming op de eigen situatie kan worden vergroot. De 'herkenbaarheid' van het product kan worden vergroot omdat deze betrekking heeft op de eigen sector. Ten algemene gelden voor een pensioenproduct in de tweede pijler de voordelen die voortvloeien uit een collectieve regeling zoals (kosten)voordelen van beleggen, minder administratieve belasting voor en het ontzorgen van de deelnemer en (collectieve) afdekking van risico's. Overigens ontstaat door het nieuwe pensioencontract een directere relatie tussen de premie en de pensioenopbouw waardoor het makkelijker te organiseren is dat zelfstandigen afhankelijk van het bedrijfsresultaat premie kunnen inleggen.
4. Het binnen dezelfde kring in de tweede pijler brengen van werknemers en zelfstandigen zal echter niet eenvoudig zijn en kent (momenteel) een aantal risico's (zie bijlage 1). Bij de vormgeving van vrijwillige deelname en auto-enrollment (met opt-out) zullen hier ook antwoorden op gevonden moeten worden en zullen naast uitvoeringstechnische elementen bijvoorbeeld ook de relatie met het contractrecht (in verband met auto-enrollment) en marktordening en taakafbakening gezien moeten worden.
5. De mogelijkheden die zelfstandigen hebben om pensioen te sparen in de tweede pijler zijn beperkt. Zelfstandigen moeten voor hun oude dag een voorziening treffen in de derde of vierde pijler. Als ze

dit onvoldoende doen omdat de mogelijkheden beperkt zijn, kan dit ongewenste individuele en maatschappelijke gevolgen met zich meebrengen. Doordat zelfstandigen op basis van de huidige wet- en regelgeving beperkte toegang hebben tot de tweede pijler kunnen zij nauwelijks gebruik maken van de voordelen die samenhangen met pensioensparen in de tweede pijler. Om die reden is het wenselijk de tweede pijler voor hen toegankelijker te maken.

6. Bij verruiming van de mogelijkheden voor zelfstandigen binnen de tweede pijler zou behalve aan vrijwillige aansluiting (aansluiting zonder eerdere deelneming vanuit het werknemerschap) ook gedacht kunnen worden aan soepelere voorwaarden voor vrijwillige voortzetting zoals het hanteren van een ruimere aanmeldingsperiode dan negen maanden na beëindiging van de deelneming.
7. Auto-enrollment zoals die in sommige landen wordt toegepast, is binnen de huidige wettelijke kaders noch binnen de tweede noch binnen de derde pijler mogelijk. In landen als het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland worden zelfstandigen ingeschreven bij een pensioenuitvoerder voor deelname aan een standaardregeling. Zij kunnen kiezen voor het gedeeltelijk of geheel uitstappen (opting-out). Via aanbesteding voert een private financiële instelling de regeling uit. Het 'automatisch inschrijven' vergt in Nederland aanpassing van bestaande wetgeving dan wel introductie van nieuwe wetgeving. Immers, om vrijwillig uit een regeling te kunnen stappen (opting-out), zullen zelfstandigen eerst op basis van een juridisch kader ingeschreven moeten worden (default). Daarbij zal bekeken moeten worden op welke wijze deze auto-enrollment moet worden georganiseerd: via een nationale regeling zoals in het Verenigd Koninkrijk of via de huidige pensioenfondsen.

Vervolg

De Stichting van de Arbeid komt tot de conclusie dat de huidige (wettelijke) mogelijkheden voor zelfstandigen tot pensioendeelname in de tweede pijler beperkt zijn. Weinig zelfstandigen vallen onder een verplichtstelling en de vrijwillige pensioendeelname in de tweede pijler beperkt zich tot de mogelijkheid van vrijwillige voortzetting. De mogelijkheden voor automatische of vrijwillige aansluiting ontbreken geheel. Daarnaast signaleert de Stichting verschillende knelpunten. Oplossingen om zelfstandigen meer pensioen te laten opbouwen, zullen vooral buiten de bestaande kaders gevonden moeten worden en een antwoord moeten bieden voor de knelpunten.

In lijn met uw adviesaanvraag is de Stichting van de Arbeid voornemens om samen met uw ministerie op korte termijn, te beginnen in de eerste helft van 2021, een vervolg te geven aan deze brief. De Stichting wil dan snel beginnen met een inventarisatie van welke aanvullende mogelijkheden er gewenst zijn om zelfstandigen meer toegang te verlenen tot de tweede pijler en vooral hoe die aanvullende mogelijkheden vormgegeven kunnen worden conform de afspraken in het Pensioenakkoord. Daarbij is ook draagvlak onder zelfstandigen gewenst en zij zullen dan ook bij deze zoektocht betrokken worden. Ook kan de invulling van de nieuwe pensioencontracten in de tweede pijler hierbij betrokken worden. Zodat zelfstandigen zo snel als mogelijk doch uiterlijk bij de realisatie van het nieuwe pensioencontract begin 2026, meer mogelijkheden krijgen binnen de tweede pijler.

Met vriendelijke groet,
STICHTING VAN DE ARBEID

secretaris

BIJLAGE 1: Gesignaleerde risico's werknemers en zelfstandigen in zelfde fonds

In de literatuur gesignaleerde risico's van het onderbrengen van werknemers en zelfstandigen binnen dezelfde kring zijn vooral van drieërlei aard. Het is belangrijk dat bij de vervolgstappen oplossingen bedacht worden die hierop een antwoord hebben.

- *ongelijke behandeling*

Er ontstaan verschillen in behandeling:

- Een wezenlijk verschil is dat de werknemer moet deelnemen, terwijl de zelfstandige de keuze heeft om deel te nemen dan wel de mogelijkheid heeft te variëren met de premie-inleg. Als dit binnen dezelfde kring gebeurt, zou dit gezien kunnen worden als ongelijke behandeling⁷.
- Een pensioenuitvoerder kan besluiten zelfstandigen uit te sluiten voor bijvoorbeeld een nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen en/of een premievrije voortzetting bij arbeidsongeschiktheid. Dit kan aanleiding geven tot ongelijke behandeling ten nadele van de zelfstandige.
- Een ander punt van aandacht is de vraag of zelfstandigen op dezelfde wijze inspraak hebben in bijvoorbeeld de regeling als de overige deelnemers. Het primaat van de tweede pijler ligt ook bij deelname van zelfstandigen vooral bij cao-partijen.

- *hogere uitvoeringskosten*

Het individueel aansluiten van een zelfstandige brengt in het algemeen hogere uitvoeringskosten met zich mee dan het collectief aansluiten van werknemers via een werkgever. De totale uitvoeringskosten worden in gelijke mate verdeeld over alle deelnemers waardoor er per saldo sprake zal zijn van kruissubsidiëring. De hogere uitvoeringskosten hangen vooral samen met de administratie en de incasso.

- *calculerend gedrag*

Zelfstandigen hebben vanwege de vrijwillige deelname de keuzemogelijkheid op welk moment zij instappen in een regeling. Bij de huidige doorsneesystematiek is vrijwillige deelname vooral gunstig voor oudere zelfstandigen. Zij bouwen tegen dezelfde premie actuarieel gezien immers meer pensioen op ten opzichte van jongere deelnemers. Dit kan tot calculerend gedrag leiden. Ook bij verplichte deelname kan dit verschijnsel zich voordoen als de zelfstandige de mogelijkheid heeft te fluctueren met de pensioengrondslag. In de praktijk wordt dit calculerend gedrag echter niet waargenomen⁸. Met het nieuwe pensioencontract zal dit risico op calculerend gedrag overigens vrijwel geen rol meer spelen vanwege het afschaffen van de doorsneesystematiek.⁹

⁷ Ringfencen, dat wil zeggen aparte administratief-financiële kringen, is in geval van pensioenfondsen alleen mogelijk bij een algemeen pensioenfonds (APF).

⁸ In bijvoorbeeld het *Onderzoek evenwichtige belangenafweging BPF Schilders* van maart 2017 concluderen de onderzoekers dat er geen concrete aanwijzingen zijn dat dit calculerend gedrag zich daadwerkelijk voordoet.

⁹ Wel is er nog een calculerend risico mogelijk in het contract met de solidariteitsreserve. Dit geldt niet voor de Wet Verbeterde Premieregeling.

BIJLAGE 2: Schematisch overzicht bestaande mogelijkheden pensioenopbouw zelfstandigen

<i>Tweede pijler</i>		
1	Vrijwillige voortzetting via pensioenfonds waar zelfstandige voorheen als werknemer deelnemer was (tweede pijler)	Artikel 54 Pensioenwet. Tot maximaal tien jaar na ontslag; pensioenfonds moet wel de mogelijkheid bieden (het gaat hier dus niet om vrijwillige aansluiting maar om vrijwillige voortzetting). Langere voortzetting geeft meer heterogeniteit in samenstelling deelnemersbestand. Binnen negen maanden na einde dienstverband aanvragen. Niet alle pensioenfondsen bieden mogelijkheid om langer dan drie jaar pensioenopbouw voort te zetten (en dus verlenging naar tien jaar voor zelfstandigen). Gebruik door zelfstandigen laag als er wel de mogelijkheid is (naar schatting ongeveer 650 deelnemers in totaal, nog geen 0,1% van alle deelnemers tweede pijler).
2	Verplicht beroepspensioenfonds	Wet verplichte beroepspensioenregeling 2006 (Wet bpr). Doorsneepremie behalve voor beschikbare premieregelingen. Representativiteitseis van in beginsel 60% (lid beroepspensioenvereniging). Verhoudingsvereiste: in overwegende mate zelfstandigen. Openbare apothekers, dierenartsen, fysiotherapeuten, huisartsen, medisch specialisten, loodsen, verloskundigen, tandartsen en tandartsspecialisten, roeiers in Rotterdamse haven en actuarissen. Aantal actieve deelnemers: circa 43.500 (circa 1% van alle deelnemers tweede pijler).
3	Verplicht bedrijfstakpensioenfonds	Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000. Representativiteitseis van in principe 60%. Geen verhoudingsvereiste (alleen minimaal twee werknemers) Mogelijkheden: opt-outregeling en/of keuze hoogte grondslag met minimum (pensioenkeuzeloan) op basis van fiscale winst. Mogelijke complicaties: afbakening en representativiteit, calculerend gedrag bij huidige doorsneesystematiek, hogere uitvoeringskosten (kruissubsidies van werknemers naar zelfstandigen), vaststelling pensioengevende grondslag (fiscale winst versus pensioengevend loon).

		Sinds 1951 slechts bij twee fondsen: schilders (ruim 11.000) en stukadoors (beperkt aantal).
<i>Derde pijler</i>		
4	Fiscale oudedagsreserve (FOR)	IB-ondernemers (geen cv of bv); deel van de winst (anno 2020: 9,44% met maximum van €9.218) reserveren voor oudedagsreserve; door aankoop van bijvoorbeeld lijfrente vermindert reserve en is daarmee belastbaar (lijfrente weer aftrekbaar). De toevoeging aan de FOR is uitsluitend een fiscale aftrekpost en er wordt dus niet daadwerkelijk een (geblokkeerd) pensioenvermogen gevormd. Bij bijvoorbeeld bedrijfsbeëindiging of overlijden moet alsnog over de FOR belasting worden betaald, tenzij het is omgezet in lijfrentes of banksparen. Bij bedrijfsbeëindiging kan ook (een deel van) de stakingswinst worden gebruikt voor de aankoop van een lijfrente.
5	Pensioen in eigen beheer	Zelfstandigen die dga zijn (via voorziening op balans onderneming); pensioen opbouwen via deze route is sinds 1 juli 2017 niet meer mogelijk (Wet uitfasering pensioen in eigen beheer).
6	Lijfrente: verzekeraar	Oudedagslijfrente: uitkering loopt tot overlijden. Het betreft een levenslange uitkering die op elk gewenst tijdstip mag ingaan, maar uiterlijk vijf jaar na het jaar waarin de AOW-gerechtigde leeftijd wordt bereikt. Tijdelijke oudedagslijfrente: de uitkering loopt minimaal vijf jaar en gaat in het jaar waarin de AOW-gerechtigde leeftijd wordt bereikt of in de vijf jaren daarna. De uitkering stopt op een vastgestelde einddatum, bijvoorbeeld als betrokkene 80 jaar wordt. Het totaalbedrag van alle tijdelijke lijfrente-uitkeringen mag in een kalenderjaar niet hoger zijn dan €22.089 (2020). Nabestaandenlijfrente: uitkering gaat in beginsel direct in na het overlijden van de partner of ex-partner. De uitkering stopt als de nabestaande overlijdt. Uitkeringen aan kinderen die jonger zijn dan 30 jaar mogen ook eerder eindigen, maar uiterlijk in het jaar waarin het kind 30 jaar wordt. Opname of afkoop bij arbeidsongeschiktheid is mogelijk. Afkoopbedrag mag echter niet hoger zijn dan € 41.791 (art. 3.133 lid 9 Wet IB).

7	Lijfrente: banksparen	Betreft een geblokkeerde bankrekening ten behoeve van aankoop lijfrente. Oudedagslijfrente-uitkering mag niet later ingaan dan vijf jaar na AOW-ingangsdatum en moet minimaal 20 jaar lopen (en voor zover deze eerder ingaat dan AOW-leeftijd, minimaal 20 jaar plus aantal jaren voor AOW-leeftijd). Tijdelijke oudedagslijfrente-uitkering en nabestaandenlijfrente-uitkering moeten minimaal vijf jaar lopen. Opname/afkoop bij arbeidsongeschiktheid mogelijk. Geen langlevensrisico verzekerd.
8	Lijfrente: beleggingsinstelling	Deelnemers bouwen met flexibele inleg individueel pensioen op, maar wordt collectief belegd door beleggingsinstelling. Op pensioendatum verplichte aankoop lijfrente-uitkering. Opname/afkoop bij arbeidsongeschiktheid mogelijk. Voorbeelden: BrightPension, ZZP Pensioen.
<i>Vierde pijler</i>		
9	Sparen, beleggen of vermogen uit onderneming (w.o. goodwill) en/of onroerend goed.	In beginsel geen gebruik fiscale faciliteiten pensioen (alleen bij bedrijfsbeëindiging ingeval stakingswinst wordt omgezet in lijfrente). Meer onzekerheid over oudedagsvoorziening (moment van verkoop bepaalt vermogen). Geen dekking langlevensrisico. Individueel beleggen en sparen hebben in de regel lagere beleggingsopbrengsten dan collectief beleggen. Beleggen kan verschillende vormen aannemen, zoals beleggen in aandelen, beleggen via een vermogensbeheerder en aankoop van onroerend of roerende zaken. Vermogen uit eigen onderneming vrijmaken kan door verkoop (goodwill), overdracht (goodwill) of staking (stakingswinst eventueel omzetten in lijfrente waarmee wel gebruik wordt gemaakt van fiscale faciliteiten). Vooral zelfstandigen die hoofdzakelijk diensten verlenen zullen weinig bedrijfskapitaal bezitten op moment van pensionering.